

Înalta Curte de Casație și Justiție

COMPLETUL COMPETENT SĂ JUDECE RECURSUL ÎN INTERESUL LEGII

Decizie nr. 7/2015 din 16/03/2015

Dosar nr. 1/2015

Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 234 din 06/04/2015

Livia Doina Stanciu - președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele completului
Lavinia Curelea - președintele Secției I civile
Roxana Popa - președintele Secției a II-a civile
Ionel Barb - președintele Secției de contencios administrativ și fiscal
Mirela Sorina Popescu - președintele Secției penale
Ilie Iulian Dragomir - judecător la Secția penală - judecător-raportor
Ioana Bogdan - judecător la Secția penală
Gheorghe Aurel Ilie - judecător la Secția penală
Lavinia Valeria Lefterache - judecător la Secția penală
Angela Dragne - judecător la Secția penală
Geanina Cristina Arghir - judecător la Secția penală
Maricela Cobzariu - judecător la Secția penală
Valentin Horia Șelaru - judecător la Secția penală
Rodica Aida Popa - judecător la Secția penală
Mariana Ghena - judecător la Secția penală
Lucia Tatiana Rog - judecător la Secția penală
Luciana Mera - judecător la Secția penală
Florentina Dragomir - judecător la Secția penală
Săndel Lucian Macăvei - judecător la Secția penală
Carmen Elena Popoiag - judecător la Secția I civilă
Lavinia Dascălu - judecător la Secția I civilă
Iulia Manuela Cîrnu - judecător la Secția a II-a civilă
Aurelia Motea - judecător la Secția a II-a civilă
Emanuel Albu - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal
Viorica Trestianu - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal

Completul competent să judece recursul în interesul legii ce formează obiectul Dosarului nr. 1/2015 este constituit conform dispozițiilor art. 473 alin. (1) din Codul de procedură penală, raportat la dispozițiile art. 27² din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare.

Ședința completului este prezidată de doamna Livia Doina Stanciu, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție.

La ședința de judecată participă procurorul-șef al Secției judiciare a Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, doamna procuror Iuliana Nedelcu.

La ședința de judecată participă magistratul-asistent din cadrul secțiilor unite, doamna Monica Eugenia Ungureanu, desemnat în conformitate cu dispozițiile art. 27³ din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare.

Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii a luat în examinare recursul în interesul legii formulat de către Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție, în temeiul dispozițiilor art. 471 alin. (1) din Codul de procedură penală, în vederea interpretării unitare a dispozițiilor art. 399 din Codul de procedură penală cu privire la "măsurile preventive aplicabile minorilor, în sensul dacă la momentul soluționării în primă instanță, a acțiunii penale prin luarea unei măsuri educative, încetează de drept măsura preventivă dispusă anterior față de minor".

Reprezentantul procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a susținut recursul în interesul legii, învederând că examenul jurisprudenței penale actuale a evidențiat mai multe orientări cu privire la acest aspect și, prin urmare, caracterul neunitar al practicii judiciare:

1. Potrivit unei orientări jurisprudențiale se consideră că art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală prevede o cauză legală de încetare de drept a măsurii preventive care trebuie valorificată la momentul soluționării, în fond, a acțiunii penale; altfel, textul devine inaplicabil, întrucât la momentul rămânerii definitive se va proceda la punerea în executare a măsurii educative.

2. Într-o altă orientare jurisprudențială s-a apreciat, similar cu situația majorului, că măsura preventivă poate subzista de-a lungul întregului proces penal, momentul terminus putând fi determinat de punerea în aplicare a sancțiunii.

A fost precizată opinia Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, în sensul că soluția legală este cea exprimată de prima orientare jurisprudențială, pentru următoarele motive:

În capitolul II al titlului III al Părții speciale a Codului de procedură penală, care reglementează în secțiunea a II-a "Deliberarea și hotărârea instanței", dispozițiile art. 399 alin. (1) prevăd cu caracter de principiu faptul că instanța are obligația ca, prin hotărâre, să se pronunțe asupra menținerii, revocării, înlocuirii ori încetării de drept a măsurii preventive dispuse pe parcursul procesului penal cu privire la inculpat. De asemenea, potrivit alin. (3) lit. d) al aceluiași text de lege, instanța dispune punerea de îndată în libertate a inculpatului arestat preventiv atunci când pronunță o măsură educativă.

Art. 399 alineatul (4) din Codul de procedură penală prevede că hotărârea pronunțată în condițiile alin. (1) și (2) cu privire la măsurile preventive este executorie.

În contextul dispozițiilor privitoare la încetarea de drept a măsurilor preventive s-a arătat că dispozițiile art. 241 alin. (1) din Codul de procedură penală reglementează cazurile generale de încetare a măsurilor preventive, indiferent de natura lor. Totodată, prin art. 241 alin. (1) lit. d) din Codul de procedură penală se creează cadrul reglementării distincte a unor cazuri speciale de încetare a măsurilor preventive. Asemenea cazuri speciale se regăsesc în art. 399 alin. (3) din Codul de procedură penală, aplicabile numai arestului preventiv.

S-a susținut că o primă problemă în acest context normativ este calificarea art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală, apreciind că reprezintă o cauză specială de încetare de drept a arestării preventive, specifică fazei de judecată.

Analizând dispoziția legală conținută de art. 399 alin. (1) și alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală, rezultă că textul de lege prevede o cauză legală de încetare de drept a măsurii preventive care trebuie valorificată la momentul soluționării în fond a acțiunii penale.

În ce privește momentul valorificării acestei cauze penale, dispoziția legală citată statuează obligația instanței de a se pronunța asupra încetării de drept a măsurii preventive dispuse pe parcursul procesului penal față de inculpatul minor și a punerii de îndată în libertate a acestuia atunci când pronunță o măsură educativă, indiferent de natura acesteia (privativă ori neprivativă de libertate), măsura fiind executorie.

Astfel, art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală, fiind o cauză specială de încetare de drept a măsurii arestării preventive, dispoziția instanței de fond privind încetarea de drept a acestei măsuri preventive este o hotărâre pronunțată în condițiile art. 399 alin. (1) din același cod și, conform art. 399 alin. (4) al aceluiași act normativ, are caracter executoriu.

Chiar dacă s-ar considera că art. 399 alin. (4) din Codul de procedură penală nu ar prevedea în mod expres că dispoziția instanței, întemeiată pe art. 399 alin. (3) lit. d) din același cod, de punere de îndată în libertate, este executorie, un asemenea caracter rezultă din interpretarea gramaticală a acestui text care utilizează sintagma de îndată cu privire la punerea în libertate, precum și din interpretarea sistematică a dispozițiilor art. 399 alin. (1) - (3) din Codul de procedură penală. Astfel, alin. (3), prin utilizarea sintagmei de asemenea, trimite la un regim juridic identic alin. (1) și (2) ale art. 399 din Codul de procedură penală, inclusiv sub aspectul caracterului executoriu, prevăzut de art. 399 alin. (4) din același cod.

Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, doamna judecător Livia Doina Stanciu, a declarat dezbaterile închise, iar completul de judecată a rămas în pronunțare asupra recursului în interesul legii.

ÎNALTA CURTE,

deliberând asupra recursului în interesul legii, constată următoarele:

1. Problema de drept ce a generat practica neunitară

Prin recursul în interesul legii formulat de Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție s-a arătat că în practica judiciară națională nu există un punct de vedere unitar cu privire la interpretarea dispozițiilor art. 399 alin. (1) și (3) lit. d) din Codul de procedură penală referitoare la măsurile preventive aplicabile minorilor, în sensul dacă la momentul soluționării în primă instanță a acțiunii penale, prin luarea unei măsuri educative, încetează de drept măsura preventivă dispusă anterior față de minor.

2. Examenul jurisprudențial

Prin recursul în interesul legii se arată că, în urma verificării jurisprudenței naționale, în materia măsurilor preventive aplicabile minorilor, în condițiile soluționării acțiunii penale prin luarea unei măsuri educative, a fost identificată problema de drept referitoare la modalitatea aplicării art. 399 alin. (1) și (3) lit. d) din Codul de procedură penală, cu referire la constatarea încetării de drept a măsuri preventive, la momentul pronunțării primei instanțe sau la momentul rămânerii definitive, fiind evidențiate două orientări cu privire la acest aspect și, prin urmare, caracterul neunitar al practicii judiciare în materie.

3. Soluțiile pronunțate de instanțele judecătorești

3.1. Potrivit unei orientări jurisprudențiale mai frecvent întâlnite s-a considerat că în ipoteza sus-menționată, art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală prevede o cauză legală de încetare de drept a măsuri preventive ce trebuie valorificată la momentul soluționării, în fond, a acțiunii penale; altfel, textul devine inaplicabil, întrucât la momentul rămânerii definitive se va proceda la punerea în executare a măsuri educative (anexa 1: Sentința penală nr. 506 din 5 iunie 2014, pronunțată în Dosarul nr. 4.016/300/2014 de Judecătoria Sectorului 2 București, definitivă prin Decizia penală nr. 905 din 21 august 2014 a Curții de Apel București - Secția I penală; Sentința penală nr. 763 din 6 octombrie 2014, pronunțată în Dosarul nr. 4.821/270/2014 de Judecătoria Onești, definitivă la 27 octombrie 2014 prin neapelare; Sentința penală nr. 653 din 16 septembrie 2014, pronunțată în Dosarul nr. 9.970/300/2014 de Judecătoria Sectorului 2 București, definitivă prin decizia penală Curții de Apel București - Secția a II-a penală).

3.2. Într-o a doua orientare a practicii judecătorești, cu privire la același aspect s-a considerat că, similar cu situația majorului, măsura preventivă poate subzista de-a lungul întregului proces penal, momentul terminus putând fi determinat de punerea în executare a sancțiunii (anexa 2: Sentința penală nr. 56 din 19 martie 2014, pronunțată în Dosarul nr. 7.065/90/2013 de Tribunalul Vâlcea, definitivă prin Decizia penală nr. 322/A din 2 iunie 2014 a Curții de Apel Pitești - Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie; Sentința penală nr. 2.181 din 17 octombrie 2014, pronunțată în Dosarul nr. 14.474/233/2014 de Judecătoria Galați, definitivă la 11 noiembrie 2014, prin neapelare; Sentința penală nr. 347 din 19 septembrie 2014 pronunțată în Dosarul nr. 6.038/314/2014 de Judecătoria Suceava, definitivă la 14 octombrie 2014, prin neapelare; Sentința penală nr. 328 din 1 octombrie 2014, pronunțată în Dosarul nr. 3.531/279/2014 de Judecătoria Piatra-Neamț, definitivă la 20 octombrie 2014, prin neapelare).

4. Opinia procurorului general

Soluția propusă de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Serviciul judiciar a fost în sensul că, la momentul soluționării în primă instanță a acțiunii penale, prin luarea unei măsuri educative, încetează de drept măsura preventivă dispusă anterior față de inculpatul minor, dispoziția având caracter executoriu.

5. Raportul asupra recursului în interesul legii

Proiectul de soluție propus prin raportul întocmit în cauză reflectă prima soluție identificată de examenul jurisprudențial, în sensul că în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 399 din Codul de procedură penală, la momentul soluționării, în primă instanță, a acțiunii penale, prin pronunțarea unei măsuri educative, măsura arestării preventive luată anterior față de inculpatul minor încetează de drept, iar instanța dispune punerea de îndată în libertate a inculpatului minor arestat preventiv.

S-a argumentat, în esență, că întrucât în dispozițiile art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală, legiuitorul se referă la "o măsură educativă", fără a face vreo distincție între măsurile educative neprivative de libertate și măsurile educative privative de libertate, rezultă că dispozițiile art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală privesc atât măsurile educative neprivative de libertate, cât și măsurile educative privative de libertate.

Ca urmare, deși soluția legislativă adoptată în art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală trebuie revizuită,

în sensul limitării dispozițiilor acestui text de lege la măsurile educative neprivative de libertate, existând propuneri de amendamente în acest sens formulate la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și pentru completarea Legii nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, până la modificarea art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală distincția între măsurile educative neprivative de libertate și măsurile educative privative de libertate nu are bază legală.

În concluzie, în lipsa unui temei legal, până la o viitoare intervenție a legiuitorului, în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală nu se poate distinge între măsurile educative neprivative de libertate și măsurile educative privative de libertate, iar o atare distincție, în baza cadrului legal în vigoare, pune în discuție conformitatea cu art. 5 paragraful 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, așa cum rezultă din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

6. Înalta Curte de Casație și Justiție

Chestiunea de drept "dacă la momentul soluționării, în primă instanță, a acțiunii penale prin luarea unei măsuri educative încetează de drept măsura preventivă dispusă anterior față de minor" este în sensul primei orientări jurisprudențiale, fiind în concordanță cu argumentele de drept reglementate, atât prin legislația internă, cât și prin legislația internațională.

6.1. Dispoziții legale incidente

- Dispoziția legală supusă dezlegării: art. 399 din Codul de procedură penală potrivit căruia:

"(1) Instanța are obligația ca, prin hotărâre, să se pronunțe asupra menținerii, revocării, înlocuirii ori încetării de drept a măsurii preventive dispuse pe parcursul procesului penal cu privire la inculpat.

(2) În caz de renunțare la aplicarea pedepsei, de amânare a aplicării pedepsei, de achitare sau de încetare a procesului penal, instanța dispune punerea de îndată în libertate a inculpatului arestat preventiv.

(3) De asemenea, instanța dispune punerea de îndată în libertate a inculpatului arestat preventiv atunci când pronunță:

- a) o pedeapsă cu închisoare cel mult egală cu durata reținerii și arestării preventive;
- b) o pedeapsă cu închisoare, cu suspendarea executării sub supraveghere;
- c) o pedeapsă cu amendă, care nu însoțește pedeapsa închisorii;
- d) o măsură educativă.

(4) Hotărârea pronunțată în condițiile alin. (1) și (2) cu privire la măsurile preventive este executorie."

- Dispoziția legală din Codul de procedură penală din 1969: art. 350 alin. 2 și 3 din Codul de procedură penală:

"În caz de achitare sau de încetare a procesului penal, instanța dispune punerea de îndată în libertate a inculpatului arestat preventiv.

De asemenea, instanța dispune punerea de îndată în libertate a inculpatului arestat preventiv, atunci când pronunță:

- a) o pedeapsă cu închisoare cel mult egală cu durata reținerii și arestării preventive;
- b) o pedeapsă cu închisoare, cu suspendarea condiționată a executării ori cu suspendarea executării sub supraveghere sau cu executare la locul de muncă;
- c) amenda;
- d) o măsură educativă."

6.2. Premisa dezlegării chestiunii de drept este aceea că textul art. 339 alin. (1), alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală a fost preluat din legislația anterioară (art. 350 alin. 3), jurisprudența fiind constantă în a considera ipotezele enumerate ca determinând încetarea de drept a măsurii și în consecință interpretarea sistematică a alin. (3) al textului actual, respectiv aspectul că toate cazurile enumerate, inclusiv cel de la lit. d), vor determina aceeași soluție a încetării de drept a măsurii preventive.

Caracterul executoriu al punerii în libertate se deduce din sintagma "de îndată", inclusă în textul alin. (3), chiar dacă legiuitorul a omis enumerarea acestei situații în alin. (4).

Aceeași soluție rezultă și dintr-o interpretare strict literală ori gramaticală, alin. (3) adăugând noi ipoteze alineatelor anterioare, aspect marcat de legiuitor prin mențiunea "de asemenea" în debutul dispoziției.

De altfel și în doctrină¹ s-a exprimat punctul de vedere potrivit căruia "indiferent de infracțiune și de tipul măsurii educative, este obligatorie punerea în libertate a inculpatului minor la momentul pronunțării hotărârii în primă instanță", măsura fiind executorie.

¹ V. Văduva, în "Noul Cod de procedură penală comentat", Ed. Hamangiu, 2014, p. 989.

Dispozițiile art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală, privitoare la judecata în primă instanță, prevăd explicit că "instanța dispune punerea de îndată în libertate a inculpatului arestat preventiv atunci când pronunță: d) o măsură educativă."

Or, utilizarea sintagmei "de îndată" în contextul pronunțării hotărârii în primă instanță, în cadrul prevederilor care reglementează dispozițiile primei instanțe în materia măsurilor preventive, conduce la concluzia că momentul punerii în libertate a inculpatului minor arestat preventiv este momentul soluționării cauzei în primă instanță, iar nu momentul rămânerii definitive a hotărârii primei instanțe. Dacă intenția legiuitorului ar fi fost aceea de a nu conferi caracter executoriu dispoziției de punere în libertate a inculpatului minor arestat preventiv, nu ar fi utilizat sintagma "de îndată" în cuprinsul prevederilor art. 399 alin. (3) din Codul de procedură penală.

Pe de altă parte, este adevărat că dispozițiile art. 399 alin. (4) din Codul de procedură penală nu prevăd explicit caracterul executoriu al dispoziției de punere în libertate a inculpatului minor arestat preventiv, cu privire la care prima instanță a pronunțat o măsură educativă, însă caracterul executoriu al acestei dispoziții rezultă, pe de o parte, așa cum s-a arătat, din utilizarea sintagmelor "de îndată" și "de asemenea"; iar, pe de altă parte, din efectele pe care le-ar produce o interpretare contrară.

Astfel, a admite că dispoziția de punere în libertate a inculpatului minor arestat preventiv cu privire la care prima instanță a pronunțat o măsură educativă nu are caracter executoriu înseamnă a admite că inculpatul minor cu privire la care prima instanță a pronunțat o măsură educativă neprivativă de libertate ar putea fi privat de libertate până la rămânerea definitivă a hotărârii și a admite că inculpatul condamnat la pedeapsa amenzii ar putea fi privat de libertate până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

De altfel, nici dispozițiile art. 399 alin. (4) din Codul de procedură penală nu prevăd caracterul executoriu al dispoziției de punere în libertate a inculpatului condamnat la pedeapsa amenzii, care nu însoțește pedeapsa închisorii, la care se face referire în art. 399 alin. (3) lit. c) din același cod. Or, pronunțarea unei măsuri educative neprivative de libertate sau a unei pedepse cu amendă, care nu însoțește pedeapsa închisorii, este incompatibilă cu menținerea privării de libertate a inculpatului.

Dispozițiile legale menționate trebuie corelate cu cele ale art. 241 din Codul de procedură penală, care reglementează cazurile generale de încetare de drept a măsurilor preventive, fără ca legiuitorul să facă o enumerare limitativă a acestora, ci doar stabilind existența unor cazuri speciale în alin. (1) lit. d) al aceluiași text de lege, respectiv că măsurile preventive încetează de drept "în alte cazuri anume prevăzute de lege."

Un astfel de caz anume prevăzut de lege, care privește exclusiv măsura arestării preventive și care se încadrează în dispoziția art. 241 alin. (1) lit. d), este cazul prevăzut în art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală, referitor la pronunțarea unei măsuri educative față de inculpatul minor arestat preventiv.

Astfel, întrucât în dispozițiile art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală, legiuitorul se referă la "o măsură educativă", fără a face vreo distincție între măsurile educative neprivative de libertate și măsurile educative privative de libertate, rezultă că dispozițiile art. 399 alin. (3) lit. d) din Codul de procedură penală privesc atât măsurile educative neprivative de libertate, cât și măsurile educative privative de libertate.

Așa fiind, în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 399 alin. (3) lit. d) și alin. (4) din Codul de procedură penală, la momentul soluționării, în primă instanță, a acțiunii penale, prin pronunțarea unei măsuri educative, indiferent de natura acesteia, măsura arestării preventive luată anterior față de inculpatul minor încetează de drept, iar instanța dispune punerea de îndată în libertate a inculpatului minor arestat preventiv.

Pentru considerentele arătate, în temeiul art. 473 și 474 din Codul de procedură penală,

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

În numele legii

DECIDE:

În interpretarea și aplicarea unitară dispozițiilor art. 399 alin. (3) lit. d) și alin. (4) din Codul de procedură penală stabilește că:

La momentul soluționării, în primă instanță, a acțiunii penale, prin pronunțarea unei măsuri educative, indiferent de natura acesteia, măsura arestării preventive, luată anterior față de inculpatul minor, încetează de drept, iar instanța dispune punerea de îndată în libertate a inculpatului minor arestat preventiv.

Obligatorie, potrivit art. 474 alin. (4) din Codul de procedură penală.

Pronunțată în ședință publică astăzi, 16 martie 2015.

PREȘEDINTELE ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
LIVIA DOINA STANCIU

Magistrat-asistent,
Monica Eugenia Ungureanu

WWW.JURILRO